

“ALS HET HAALBAAR IS, PROBEREN WE ALLES”

Een bezoek aan de Vogelopvang Utrecht

Toon Vernooij

De natuur moet zijn werk doen, zo luidt een mooi beginsel. In natuurlijke processen, zoals ziekte en dood, moet je niet ingrijpen. Alleen: de natuur doet niet altijd zijn werk, althans niet zoals het misschien zou moeten. In veruit de meeste gevallen is dat het rechstreekse gevolg van uiteenlopende vormen van menselijk handelen. Te veel beesten gaan namelijk niet zomaar uit zichzelf dood, maar eindigen als bloedvlek op een koplamp, als niet nader te indentificeren plukje veren onder een hoogspanningskabel of als bibberend hoopje ellende op een met stookolie overdekt strand. Het beginsel om niet in te grijpen krijgt aldus een wat wrange bijmaak. Vandaar misschien dat de mens van oudsher, naast een onbedwingbare neiging om overal een onherstelbare puinhoop van te maken, ook altijd de schijnbaar tegenstrijdige behoefte heeft gehad om andere wezens in nood de helpende hand te bieden.

Zieke vogels

De opvang van zieke, gewonde of verzwakte vogels roept bij vogelaars steeds weer ambivalente reacties op. Neem bijvoorbeeld de discussie over de zin of onzin van wintervoeding, hoewel die door de zachte winters van de laatste jaren wat naar de achtergrond is verschoven. Telkens speelt de vraag of het allemaal wel nut heeft, of het een positief effect heeft op de vogelstand. Waarschijnlijk niet of hooguit zeer marginaal. Maar gaat het daar eigenlijk wel om? Zou het niet zo kunnen zijn dat door het wintervoederen, of door het opvangen of zelfs door het simpelweg spotten van vogels sommige mensen zich wat bewuster worden van het belang van de natuur en aan het denken worden gezet? Ook dat is vermoedelijk niet echt meetbaar, maar je weet maar nooit. Of is het gewoon een wat onbeholpen poging om een stukje van de door onze eigen soort aan de natuur toegebrachte schade enigszins te herstellen? Kwaad kan het in ieder geval niet, dus wat is er op tegen?

Duitse huismus

Tijd dus om eens te gaan kijken bij de Vogelopvang Utrecht. Het vogelasiel is gehuisvest in een paar kleine gebouwtjes op een bedrijventerrein in Hoograven Noord in Utrecht, vlak naast een bomenrijke kinderboerderij. En schuin tegenover het onderkomen van de Utrechtse Harley Davidson Club, zie ik als ik kom aanfietsen. Van een afstandje hoor ik al het gekrakeel van diverse jonge kraaiachtigen. Het is blijkbaar voedertijd.

Ik praat met Astrid Kappers, vrijwilligster bij het vogelasiel van de Stichting Vogelopvang Utrecht. Zij vertelt me dat de Vogelopvang eind jaren '80 is ontstaan op initiatief van de Vogelwacht Utrecht, Dierenbescherming en de gemeente Utrecht. "Voor die tijd was er niets," zegt zij. De opvang is alleen bedoeld voor in het wild levende vogels. Het Ministerie van Landbouw verstrekt hiervoor een speciale vergunning. Daarvoor moet wel aan alle wettelijke voorschriften worden voldaan en

jaarlijks moeten de activiteiten worden verantwoord. "Toen in 2003 de vogelgriep in Nederland heerste, hebben we ons helemaal suf gebeld met de officiële instanties om erachter te komen wat we nu wel en niet mochten. Ten oosten van de A27 was er een transportverbod voor alle pluimvee. We zijn toen zelfs enige tijd dicht geweest om elk risico uit te sluiten. Dat is tenslotte ook in je eigen belang." Een dierenarts verleent bij de opvang de noodzakelijke medische assistentie.

De stichting is grotendeels afhankelijk van particuliere giften en van donateurs. Alleen de gemeente Utrecht geeft jaarlijks een kleine subsidie. "Net genoeg voor drie maanden water, maar we zijn blij met iedere cent", aldus Astrid. "We proberen ook wat bekendheid te krijgen door af en toe met een kraam op infomarkten van groene organisaties te staan. En we geven soms rondleidingen aan groepen geïnteresseerden, zoals de Scouting. Daarnaast is er tweemaal per jaar een open dag, in mei en september."

Huismus - Jan van der Greef

De vogelopvang bestrijkt de hele regio Utrecht tot aan Culemborg toe. Maar vogels van buiten de regio worden nooit geweigerd. "We hebben momenteel zelfs een Duitse huismus", vertelt Astrid.

Ernstig verzwakt

Ruim de helft van alle vogels wordt binnengebracht door particulieren, de rest door dierenambulances en dergelijke. Bij binnenkomst worden op een "patiëntenkaart" de nodige gegevens genoteerd: gewicht, algehele conditie, ziekte en verwondingen. De gegevens worden later in de computer verwerkt en jaarlijks door-

gestuurd naar het ministerie. Elke vogel wordt ontwormd en krijgt ter voorkoming van (besmettelijke) infecties wat medicijnen toegediend. Met dat laatste is men zo terughoudend mogelijk, omdat medicijnen schadelijk kunnen zijn voor de natuurlijke darmflora.

Veruit de meeste vogels die binnenkomen verkeren in ernstig verzwakte toestand. De vrijwilligers geven daarom altijd het advies om een zieke of gewonde vogel zoveel mogelijk met rust te laten. Geen voer geven (en vooral geen brood of melk!), ook geen drinken. En natuurlijk direct naar de opvang brengen! De vogel vindt daar in ieder geval de nodige rust. Men probeert zo snel mogelijk vast te stellen of opvang en behandeling wel zinvol zijn. Astrid zegt hierover: "Als vogels niet meer los kunnen, houdt het acuut op. Het is niet de bedoeling om gehandicapte vogels te houden. De dierenarts bepaalt de haalbaarheid van een eventuele behandeling. Als het haalbaar is, proberen we alles. Maar dat hangt af van de soort. Sommige vogels, zoals een volwassen gierzwaluw of een snip, zullen nooit zelfstandig eten, zodat dwangvoeding altijd noodzakelijk is. Daar kun je niet wekenlang mee doorgaan, vanwege de enorme stress voor de individuele vogel. Het heeft ook te maken met de biologie van een soort. Een koolmees met een gekwetste vleugel die niet meer honderd procent functioneert maar nog wel geschikt is om te vliegen, zal het in de vrije natuur waarschijnlijk nog wel redden. Maar een boomvalk zou in zo'n geval geen enkele kans maken."

Terwijl we staan te praten brengt iemand een (jonge) kraai binnen. Snel en professioneel bepaalt Astrid de conditie van de vogel, zet hem in een hok en stelt de bringer nog wat korte vragen.

Opgangruimte

In eerste instantie worden binnengebrachte vogels in een opvangruimte ondergebracht in aparte hokken, soms samen met een paar (bijna-)soortgenoten, en op gezette tijden gevoerd met voor dit doel speciaal vervaardigde en voorgeweekte brokjes waarin alle noodzakelijke voedingsstoffen zitten. Jonge vogels hebben vanzelfsprekend de meeste zorg nodig. Zij moeten gemiddeld ieder uur van voedsel worden voorzien. De volwassen vogels die zelfstandig eten, kunnen met wat minder intensieve zorg toe. "Elke soort en elk individu heeft zo zijn eigen tics en trekjes", vertelt Astrid. "Putters zijn erge zeurpieten. En zanglijsters zijn weer wat rustiger dan merels, maar zorgen altijd wel dat zij bij het voeren vooraan zitten." Inderdaad produceren de jonge putters van alle vinkachtigen veruit het meeste kabaal en een paar jonge zanglijsters zit ons bijna aandoenlijk aan te staren, terwijl achter hun rug twee merels de tent afbreken. En een bijna vliegvlugge gierzwaluw weet van verbijstering niet hoe hij het heeft, maar laat zich desondanks het aangeboden voer goed smaken. Die redt het wel.

Aan de andere kant zit tussen al het kleinere grut van pimpelmees tot houtduif zelfs een uit de kluiten gewassen juveniele havik met een gebroken poot. Als de poot zonder blijvende schade kan worden gezet, zal hij met wat geluk binnenkort weer worden vrijgelaten.

Ik verbaas me over de diversiteit aan soorten die ik bij een eerste vluchtige blik om me heen zie. Ik verwachtte eerlijk gezegd vooral soepeenden en stadsduiven, maar dat valt mee. De overgrote meerderheid bestaat toch uit "echte" wilde soor-

ten. Natuurlijk de obligate merels, houtduiven en spreeuwen, maar ook een grasmus, witte kwikstaarten, een boerenzwaluw, een huiszwaluw, twee bosuilen in donskleed, een buizerd en vier scholeksters. Om maar eens wat te noemen.

De drukste periode ligt in de zomermaanden vanaf mei, als de jonge vogels massaal gaan uitvliegen. Tot in augustus zit de opvangruimte dan praktisch helemaal vol met voortdurend om voedsel bedelende vogels. Daarnaast zijn er het hele jaar door de gewonde of verzwakte vogels. Extra druk is het als er ook nog eens veel watervogels ziek worden door botulisme. Deze zijn overigens vaak verbazend goed te behandelen. Een eend die ogenschijnlijk op apegapen ligt, maakt volgens de stellige overtuiging van Astrid een zeer goede kans op volledig herstel. Zij wijst mij op een paar fris uitziende vogels die er nog maar kort geleden net zo bij lagen. In de wintermaanden is het relatief rustig.

Gierzwaluw in zorgzame handen - Toon Vernooy

Uitwennen

Vogels die een tijdlang worden gevoerd, raken gewend aan mensen. Vooral de jonge vogels zijn bijna allemaal handtam of laten zich in ieder geval gemakkelijk benaderen. Zodra ze zien dat er voedsel in aantocht is, scharrelen ze naar voren. Dat is uiteindelijk niet gunstig voor een toekomstig bestaan in de vrije natuur. Vogels die door onervaren mensen zijn grootgebracht en losgelaten, blijven lang afhankelijk van de goedgeefsheid van mensen en kunnen soms overlast veroorza-

ken. "Vooral tamme kauwen kunnen in woonbuurten een ware plaag worden."

Jonge kerkuil - Zomer Bruijn

Vogels moeten opnieuw hun natuurlijke schuwheid terugkrijgen en op eigen kracht voedsel leren zoeken, voordat ze weer worden vrijgelaten. Volgroeide en voldoende op krachten gekomen vogels gaan na de eerste opvang daarom eerst enkele dagen naar een tussenstation en vervolgens naar een buitenvolière. Ze worden daar niet meer op de hand gevoerd. De meeste vogels raken zo na een tijdje vanzelf hun aangeleerde vertrouwelikheden weer snel kwijt. Dat proces heet uitwennen. Jonge roofvogels en uilen die moeten uitwennen, gaan in veel gevallen naar een gespecialiseerd vogelasiel. Daar leren ze onder andere zelfstandig te jagen. De Utrechtse vogelopvang heeft daarvoor onvoldoende mogelijkheden. Zodra het weer en de conditie van de vogels het toelaten, krijgen ze in een geschikte omgeving uiteindelijk hun vrijheid terug.

Vrijwilligers

Het werk in het vogelasiel vergt al met al behoorlijk wat tijd. Het is niet alleen een kwestie van vogels voeren en weer vrijlaten, maar de hokken moeten ook dagelijks worden schoongemaakt, de administratie moet worden bijgehouden en allerlei andere klussen moeten worden opgeknapt. Nieuwe vrijwilligers krijgen de eerste tijd deskundige begeleiding, zodat ze na een inwerkperiode voldoende kennis hebben verworven om alle voorkomende werkzaamheden zelfstandig te kunnen verrichten. Ze worden bijvoorbeeld vertrouwd gemaakt met de verschillende manieren van voeren (per soort of soortengroep) en de strikte hygiënische voorschriften.

Ook moet je er als vrijwilliger op ingesteld zijn dat de zorg voor vogels niet alléén leuk is. "Er sneuvelen er een heleboel, daar moet je realistisch in zijn", vertelt Astrid. "Meer dan de helft redt het niet of moet worden afgemaakt. Je moet daar wel tegenkunnen. Aan de andere kant maken we ook vaak leuke dingen mee. Laatst kregen we een eend met een grote wond in zijn nek en rug. Nadat de wond was gehecht, hebben we hem een poosje later vrij kunnen laten. En onlangs hebben we een boomvalk losgelaten. Daar ben je dan blij mee. Maar verder weet ik echt niet meer uit mijn hoofd van elke kraai of merel die we loslaten waarom hij hier is binnengebracht."

De Stichting Vogelopvang kan nieuwe vrijwilligers op het ogenblik goed gebruiken, zegt Astrid. "We drijven nu te veel op een kleine groep mensen. Extra hulp kunnen we best gebruiken. Vooral in de zomermaanden is het vaak hard werken." Van vrijwilligers wordt wel gevraagd dat ze één dagdeel per week beschikbaar zijn (maar meer mag natuurlijk ook).

Je moet dus bereid zijn om er flink wat energie in te steken, maar gezien het enthousiasme van de huidige vrijwilligers krijg je daar dan ook heel wat voor terug.

Informatie

Belangstellenden die op één of andere manier de Utrechtse Vogelopvang willen steunen, kunnen voor informatie terecht op www.vogelopvangutrecht.nl, sturen een berichtje naar info@vogelopvangutrecht.nl of kunnen bellen naar 030-2517255.